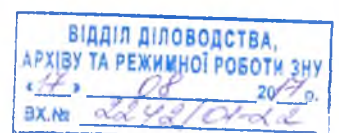

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Віталія Миколайовича Короля
«Навчальні заклади системи трудових резервів
у період відбудови економіки України (1943–1950 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Серед широкого спектру питань повоєнного часу, середини 40-х – 50-х років ХХ ст., які потребують об'єктивного наукового осмислення, є діяльність навчальних закладів системи державних трудових резервів. Адже на сьогодні ця проблематика є і науково (через відсутність тематичного конкретного історичного дослідження), і суспільно (необхідність врахування досвіду минулого при реформуванні середньої спеціальної освіти, при розробці планів відновлення зруйнованих унаслідок бойових дій поки що окупованих частин Донецької і Луганської областей) важливою. Відтак, актуальність дисертаційної роботи В. М. Короля є абсолютно виправданою та не викликає жодних заперечень.

Структура дисертаційного дослідження В. М. Короля чітка й логічна, відповідає поставленим меті та завданням. Робота складається з переліку скорочень, вступу, п'яти розділів (13 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

У вступі до дисертаційної роботи В. М. Король належним чином обґрунтовує актуальність обраної проблематики (яка, як зазначено вище, не викликає сумнівів ні з наукової, ні з суспільної точок зору), формулює мету та завдання дослідження, визначає об'єкт та предмет наукового пошуку, мотивує хронологічні рамки та географічні межі дослідження, звертає увагу на методологічні й теоретичні засади дисертаційної роботи, логічно акцентує на науковій новизні та практичному значенні одержаних результатів тощо, що

свідчить про глибинне усвідомлення дисертантом суті досліджуваної проблематики.

Позитивне враження справляють кількість виступів на наукових конференціях та опублікованих наукових праць, що є достатнім для оприлюднення основних положень та висновків дисертаційної роботи. Також необхідно відзначити, що робота, окрім іншого, пов'язана з держбюджетним фундаментальним дослідженням Регіонального науково-дослідного центру історичного краєзнавства Сумського державного університету «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

В. М. Король у процесі наукового дослідження залучає адекватний комплекс літературно-джерельної бази. Обґрунтованим видається поділ масиву наукових праць окресленої проблематики на радянську історіографію, роботи сучасних українських істориків та дослідження зарубіжних науковців. При цьому дисертант окреслює коло проблем, які залишилися поза увагою попередників.

Серед груп історичних джерел – писемні, усні та зображальні. Основними тут є, зокрема (і на цьому необхідно наголосити), – документи та матеріали десяти архівних установ України: двох центральних (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний архів громадських об'єднань України) та восьми обласних (Державний архів Донецької області, Державний архів Запорізької області, Державний архів Луганської області, Державний архів Львівської області, Державний архів Одеської області, Державний архів Рівненської області, Державний архів Сумської області, Державний архів Харківської області). Значна частина архівних джерел вводиться до наукового обігу вперше. Необхідно також акцентувати увагу на використанні автором самостійно зібраних усних свідчень.

Отож, використання відповідної літературно-джерельної бази разом із врахуванням новітніх теоретико-методологічних засад, що обґрунтовано у

першому розділі дослідження, дозволило дисертанту оптимально підійти до розкриття поставлених в дисертаційній роботі мети та завдань.

При цьому дисертантом застосовано міждисциплінарний підхід, який реалізований через використання категоріального апарату та науково-дослідного інструментарію інших суспільно-гуманітарних наук.

У другому розділі дисертаційного дослідження – «Відновлення та розвиток системи трудових резервів УРСР в умовах відбудови економіки» – В. М. Король характеризує мережу установ системи трудових резервів, матеріальну базу училищ та шкіл трудових резервів, персонал навчальних закладів трудових резервів. Дисертант, окрім іншого, звертає увагу на регіональні особливості формування структури управління системи трудових резервів, проводить типологію навчальних закладів системи державних трудових резервів, звертаючи увагу на їх нерівномірну концентрацію по областях УРСР, що зумовлювалося розвитком промислового потенціалу того або іншого регіону.

Тут дослідник приходить до науково обґрунтованого висновку, що трудові резерви стали моделлю професійно-технічної освіти, яка відповідала потребам як радянської адміністративно-командної економіки, так і тоталітарної системи тогочасного періоду загалом.

Особливості залучення молоді до системи державних трудових резервів та проблеми збереження учнівського контингенту у 1943–1950 рр. відображені у третьому розділі дисертації – «Забезпечення закладів трудових резервів учнівським контингентом у 1943–1950 рр.». Відповідні аспекти розглядаються на основі різних соціальних груп вихованців навчальних закладів системи державних трудових резервів; значна увага звернена на агітаційно-пропагандистські заходи, спрямовані на залучення молоді на навчання до системи державних трудових резервів, а також на втечі молоді із відповідних установ як головну причину зменшення їх контингенту.

Четвертий розділ дослідження «Функціонування навчальних установ трудових резервів УРСР у період відбудови економіки» присвячено вивченню

навчального процесу, позанавчальної виховної роботи й учнівського дозвілля державних трудових резервів.

У цьому контексті важливими видаються окремі проміжні висновки дисертанта про те, що виключне використання російської мови в навчальному процесі системи державних трудових резервів мало сприяти масовій русифікації молоді; через систему державних трудових резервів окрім іншого реалізовувалося важливе для тоталітарної держави політико-ідеологічне завдання виховання молоді у визначеному комуністичному дусі; а використання праці вихованців, що повсюдно практикувалося, було вигідним для економіки держави.

В останньому, п'ятому, розділі дисертації – «Повсякденний побут трудрезервників» – розглянуто питання, пов'язані з продовольчим забезпеченням та організацією харчування вихованців закладів державних трудових резервів, їх обмундируванням та умовами проживання. Дослідник обґрунтовує тезу про те, що задекларовані владою відносно належні норми безкоштовного харчування, які хоча здебільшого і не реалізовувалися, були спрямовані на створення ситуації для приваблення молоді на навчання. Вкрай непростими були й умови із забезпеченням трудрезервників уніформою та житлом.

Висновки дисертаційної роботи логічні, аргументовані, свідчать про значний рівень наукової новизни дослідження та розкриття дисертантом заявлених мети та завдань. Окрім того, важливе значення мають запропоновані дисертантом рекомендації, що посилюють практичний аспект дослідження.

Важливе змістове навантаження несуть додатки до тексту дисертаційної роботи, які ілюструють окремі її положення.

Автореферат дисертації відповідає офіційним вимогам щодо оформлення авторефератів кандидатських дисертацій.

Поряд з позитивними аспектами дисертаційного дослідження В. М. Короля необхідно звернути увагу і на окремі рекомендації та побажання, а саме:

1. Кількість розділів дисертаційної роботи, яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата наук, було б доцільно скоротити з 5-ти хоча би до 4-рьох;

2. Потребує уточнення формулювання об'єкту дисертаційного дослідження, яке за своїм змістом у представленому варіанті могло б виступити як предмет роботи;

3. Потребують деякого уточнення хронологічні рамки дослідження. У дисертації нижня хронологічна межа логічно обґрунтована 1943 р., що пов'язано з процесом відновлення мережі навчальних закладів мережі державних трудових резервів України після звільнення частини її території від нацистської окупації. Проте в окремих моментах для розгляду тих або інших аспектів функціонування закладів системи трудових резервів дисертант епізодично звертається до довоєнного та воєнного періодів.

4. У рамках сучасної української історіографії можна було б виділити підгрупу краєзнавчих досліджень, адже, і про що зазначає сам дисертант, деякі аспекти функціонування державних трудових резервів проаналізовані на прикладі окремих областей України.

5. У 1-му розділі, зокрема у пункті про теоретико-методологічні засади дослідження, варто було б зазначити про категоріально-понятійний апарат досліджуваної проблематики та обґрунтувати використання в дисертаційній роботі основних термінів;

6. Дослідження виграло б при ширшому представленні гендерних аспектів у функціонуванні системи державних трудових резервів.

Однак вказані рекомендації й побажання носять рекомендаційний характер, не применшують наукових здобутків В. М. Короля, досягнутих при підготовці дисертаційної роботи, яка є оригінальним, самостійним, завершеним дослідженням, характеризується важливим практичним значенням та виконана на високому науковому рівні, є вагомим внеском у розвиток сучасної української історичної науки.

Таким чином, зважаючи на вищенаведене, вважаємо, що дисертація «Навчальні заклади системи трудових резервів у період відбудови економіки України (1943–1950)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор, Віталій Миколайович Король, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

доктор історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії України

Житомирського державного університету

імені Івана Франка

С. В. Стельникович

Підпис засвідчую

проректор з наукової

та міжнародної роботи

доктор педагогічних наук, професор

Н. А. Сейко